Езиков приятел

Подпомагане на езиковото обучение на деца мигранти и младежи чрез модела Езиков приятел.

D4.3. Доклад с препоръки за политики

Описание	
Номер на проекта	101141117
Заглавие на документа	D4.3. Доклад с препоръки за политики
Работен пакет:	WP4_ Пилотно внедряване на системата „Езиков приятел“ във висшите училища
Име на проекта	Подпомагане на езиковото обучение на деца мигранти и млади възрастни чрез езикови приятели
Акроним на проекта	Езиков приятел (Language Buddy)
Покана	AMIF-2023-TF2-AG-CALL
Тема	AMIF-2023-TF2-AG-CALL-03-EDUCATION - Подкрепа за интеграция в образованието на деца мигранти и младежи
Вид действие	AMIF-PJG
Финансиране	Европейската комисия
Услуга	HOME/E/04
Срок на проекта	1/3/2024 - 31/08/2026 (удължен до 30 октомври 2026)
Продължителност	30 месеца
Характер:	
Ниво на разпространение	
Версия на документа:	Финална
Дата:	12/10/2026
Автори:	Всички партньори
Описание на документа:	Настоящият доклад представя препоръките за политики, произтичащи от пилотния проект „Езиков приятел“, като очертава извлечените поуки и необходимите действия за интегриране на базираното на лични взаимоотношения

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

	езиково наставничество в националните рамки и рамките на ЕС за интеграция.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Contents

1. **ВЪВЕДЕНИЕ И МЕТОДОЛОГИЯ** 1
2. **ОБЩОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО: МИГРАЦИЯ, ОБРАЗОВАНИЕ И ЕЗИК** 7
   - 2.1. **Транснационални тенденции в миграцията и бежанските потоци** 7
   - 2.2. **Общи дефицити в националните образователни системи** 9
3. **МОДЕЛЪТ „ЕЗИКОВ ПРИЯТЕЛ“ В ОТДЕЛНИТЕ ДЪРЖАВИ** 13
   - 3.1. **Основни характеристики и общи елементи на модела** 13
   - 3.2. **Национални адаптации и обобщение на данните от пилотните инициативи** 15
   - 3.3. **Обобщени данни за въздействието на модела** 16
4. **ИЗВОДИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МОДЕЛА И ФАКТОРИ, БЛАГОПРИЯТСТВАЩИ УСПЕХА** 20
5. **ОБЩИ ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ** 26
   - 5.1. **Целеви групи заинтересовани страни** 26
   - 5.2. **Препоръки към националните правителства** 27
   - 5.3. **Препоръки за регионалните и местните власти** 27
   - 5.4. **Препоръки към образователните институции** 28
   - 5.5. **Препоръки към организациите на гражданското общество и изпълнителите на програмите** 28
   - 5.6. **Препоръки към финансиращите организации** 29
   - 5.7. **Общи препоръки в хоризонтален план (междусекторни препоръки)** 30
6. **ЗАКЛЮЧЕНИЕ** 32

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

1. ВЪВЕДЕНИЕ И МЕТОДОЛОГИЯ

Този анализ обобщава националните резултати от прилагането и политиките на Модела „Езиков приятел“ в осем европейски държави: Малта, Австрия, България, Гърция, Италия, Португалия, Испания и Румъния. Моделът „Езиков приятел“ е пилотна програма, финансирана от Фонд „Убежище, миграция и интеграция“ (AMIF; проект № 101141117), реализирана в периода от края на 2025 г. до средата на 2026 г.. Програмата изследва възможностите за наставничество при изучаване на езици, основано на личностни взаимоотношения, като допълнение към формалното езиково обучение за деца и младежи с мигрантски произход.

Целта на настоящия доклад е да синтезира доказателствата, натрупаният опит от прилагането на модела и препоръките за развитие на политики, произтичащи от националните пилотни програми в един цялостен, хоризонтален анализ, който да подпомогне бъдещото програмиране, институционалното сътрудничество и развитието на политики както на национално, така и на равнище ЕС. Този документ извежда общите поуки, споделените предизвикателства и добрите практики с потенциал за пренасяне и прилагане в различни национални контексти. Той отговаря на три основни потребности: да осигури обобщена доказателствена основа за диалога по въпросите на интеграцията, образованието и езиковото обучение на равнище ЕС; да подпомогне националните и местните заинтересовани страни, които желаят да се запознаят с опита от прилагането на модела в други държави; и да създаде единен справочен документ за бъдещото разработване на програми, така че поуките от осемте пилотни инициативи да бъдат съхранени и използвани и след приключването на отделните проектни цикли.

Основният въпрос, на който отговаря докладът, е: *Как структурираното езиково наставничество, основано на личностни взаимоотношения, може да бъде интегрирано в съществуващите национални системи и политики за интеграция и образование като допълваща мярка, която укрепва формалното езиково обучение, насърчава социалното участие и подпомага изграждането на чувство за принадлежност у децата и младежите с мигрантски произход?* Този въпрос произтича от един устойчив извод, потвърден във всички национални пилотни инициативи: макар формалното езиково обучение да е от съществено значение, то не обхваща в достатъчна степен неформалните и междуличностните

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

аспекти на усвояването на езика и социалната интеграция, както и потребността от изграждане на увереност. Моделът „Езиков приятел“ запълва пространството между формалното обучение и ежедневното общуване, като предоставя повтарящи се възможности за използване на езика на приемащата страна в реални житейски ситуации, без излишно напрежение и в рамките на доверителни отношения между ментора и наставлявания.

Моделът „Езиков приятел“ е структурирана програма за неформално наставничество, която свързва обучени доброволци, предимно студенти във висши училища и представители на местните общности, с деца и младежи с мигрантски произход на възраст от 12 до 17 години. Целта е да се осигури редовна езикова практика в индивидуален и групов формат, съчетана с подкрепа за социалната и културната интеграция. Моделът се основава на индивидуален подбор и съчетаване на участниците, първоначално обучение на менторите, текуща координация и супервизия, както и съчетаване на индивидуални менторски срещи с допълващи групови дейности. Ролята на менторите е да осигуряват последователна езикова практика, насърчаване, ориентация в новата среда и възможности за социални контакти. Когато е необходима специализирана помощ, са предвидени ясни механизми за насочване към съответните специалисти и услуги. Моделът поставя акцент върху взаимното учене, междукултурния обмен и постепенното изграждане на доверие. Така езикът се разглежда не само като предмет на изучаване, а и като средство за социално участие и изграждане на чувство за принадлежност.

Обобщеният анализ се основава на националните доклади за прилагането на модела и свързаните с него политики, изготвени във всяка от осемте пилотни държави, както и на данните от вътрешното оценяване и проектната документация, посочени в тези доклади. Използваните източници включват количествени данни за участието в програмата, задържането на участниците в програмата, провеждането на менторските сесии и резултатите от оценяването. Те съдържат и качествени данни, получени от обратната връзка на менторите и наставляваните, наблюденията на координаторите и отговорите в рамките на оценяването. Сравнителната рамка на обобщения доклад обхваща четири основни измерения:

Контекст: тенденции в миграцията и бежанските потоци, национални образователни системи и съществуващи политики.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Прилагане на модела: структури за координация, процедури за съчетаване на ментори и наставлявани, формати на работа, честота и продължителност на сесиите и групови дейности.

Доказателства за въздействие: удовлетвореност на участниците, възприеман напредък в усвояването на езика, качество на взаимоотношенията, личностни и социални резултати и сътрудничество между заинтересованите страни.

Поуки за политиките и практиката: добри практики, области за подобрение и препоръки към различните групи заинтересовани страни.

Тази рамка беше прилагана последователно във всички национални доклади, което позволи да бъдат откроени както повтарящите се тенденции и общите модели, така и съществените различия между отделните държави.

При запознаването с настоящия обобщен доклад следва да се имат предвид няколко ограничения.

- Пилотните инициативи се различават съществено по мащаб, продължителност и профил на участниците. Поради това констатация, основана на данни от пилотна инициатива с 21 двойки ментори и наставлявани, не може да се разглежда като равностойна по тежест на констатация от инициатива със 76 двойки.
- Методите за оценяване не са напълно хармонизирани между отделните държави. Макар че в повечето пилотни програми са събирани оценки от менторите и наставляваните след отделните сесии и в края на програмата, конкретните въпроси, скалите за отговор и моментите на събиране на данните се различават. Освен това някои инициативи адаптират процедурите си за мониторинг в хода на изпълнението.
- Пилотните инициативи не включват и стандартизирани оценки на езиковите умения преди и след участието в програмата. Поради това отчетените резултати по отношение на езиковото развитие отразяват възприятията на участниците и самооценката им за постигнатия напредък, а не независимо измерени резултати от обучението.
- Процентът на отговорилите също варира между отделните инициативи и групи заинтересовани страни, като някои групи понякога са недостатъчно представени в крайните данни.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

- Пилотните инициативи се реализират в различни времеви рамки и са повлияни от специфични външни обстоятелства, включително училищните календари, административните процедури и наличието на ментори и наставлявани. При някои инициативи сроковете за изпълнение са съкратени, съчетаването на участниците се осъществява със закъснение или възникват затруднения при съгласуването на графиците. Тези обстоятелства влияят върху изпълнението и е възможно да са се отразили и на постигнатите резултати.
- И накрая, обобщеният анализ се основава преди всичко на националните доклади. Макар те да са подробни и да се опират на доказателства, в тях намират отражение и гледните точки и приоритетите на техните автори. Настоящият анализ не извършва независима проверка на първичните данни, но съпоставя констатациите от различните държави и отбелязва случаите, в които дадени твърдения се подкрепят от множество източници, както и тези, в които доказателствената основа е по-ограничена.

Когато националните данни не са пряко съпоставими, обобщеният доклад представя резултатите така, както са изложени в съответните национални доклади, и изрично посочва ограниченията. Не се прави опит за обединяване на количествените данни в обобщени статистически показатели, тъй като различията в дизайна на пилотните инициативи, профилите на участниците и методите за оценяване биха могли да доведат до подвеждащи резултати.

В осемте национални пилотни инициативи са отчетени последователно високи нива на удовлетвореност и положително възприемано въздействие. Наставляваните и менторите изразяват висока степен на удовлетвореност, оценяват положително взаимоотношенията помежду си и почти единодушно заявяват готовност да препоръчат програмата на други участници. Наставляваните отчитат подобрение в увереността при използването на езика, уменията за говорене и слушане, социалните контакти и самостоятелността. Менторите, от своя страна, посочват значително личностно и професионално развитие, особено по отношение на комуникацията, емпатията, търпението и междукултурната компетентност. Задържането на участниците и осигуряването на приемственост се открояват като основни практически предизвикателства. Отпадането от програмата е свързано с ангажименти по работа или обучение, неподходящо

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

съчетаване на ментори и наставлявани, невъзможност на менторите да продължат участието си и лични обстоятелства.

Координацията се утвърждава като ключов структурен фактор за успеха на модела, а не просто като административна дейност. Тя получава високи оценки както от менторите, така и от наставляваните. Съчетаването на участниците следва да се основава не само на тяхната наличност и езиково равнище, но и да отчита личностните особености, общите интереси, стила на общуване, очакванията и индивидуалните обстоятелства. Гъвкавите формати на работа и груповите дейности допринасят за по-добри резултати, но срещите на живо остават незаменими за изграждането на доверие и близост в отношенията между менторите и наставляваните. Официалното признаване на менторството и устойчивото му институционално включване са определени като необходими условия за дългосрочното развитие на модела. Краткосрочното финансиране в рамките на отделни проекти се оказва недостатъчно за трайното интегриране на менторската подкрепа в националните системи и политики за интеграция и образование.

Основните препоръки към политиките са следните:

1. Интегриране на езиковото наставничество в националните системи и политики. Структурираното наставничество между връстници за изучаване на езика следва да бъде включено в националните рамки за интеграция и образование като допълнение към формалното езиково обучение. Необходимо е да се предвидят ясни механизми за насочване към други услуги и специалисти, както и признаване на този вид подкрепа в националните политики за прием и езикова подкрепа.

2. Осигуряване на устойчиво финансиране за професионална координация. Координацията следва да бъде призната и финансирана като основен разход на програмата на многогодишна база. Финансирането трябва да покрива съчетаването на ментори и наставлявани, супервизията, мерките за защита и безопасност на участниците, повторното съчетаване при необходимост, мониторинга, комуникацията със семействата и училищата и управлението на партньорствата.

3. Осигуряване на достатъчна продължителност и гъвкави формати на работа. Програмите следва да съчетават онлайн срещи и срещи на живо,

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

индивидуално наставничество и групови дейности, както и индивидуализирана подкрепа и междукултурни събития в местната общност.

4. **Институционализиране на обучението и участието на менторите.** Необходимо е да се въведат механизми за официално признаване на участието, например чрез кредити по Европейската система за трансфер и натрупване на кредити (ECTS), микроквалификации, признаване на обучението чрез обществено полезна дейност или сертификати за доброволчество. В партньорство с университетите следва да се установят регулярни цикли за набиране и обучение на нови ментори.

5. **Осигуряване на първоначално обучение, текуща супервизия и обмен на опит.** Менторите следва да преминават структурирано първоначално обучение и да получават постоянна подкрепа чрез супервизия и мрежи за взаимно учене. Обучението трябва да обхваща адаптивни подходи в общуването, междукултурна компетентност, защита и безопасност на участниците, професионални и лични граници и процедури за насочване към специализирана помощ. Необходимо е ясно да се подчертае, че менторите не заместват учителите или специалистите.

6. **Въвеждане на обща рамка за мониторинг и оценяване.** Следва да се разработи обща рамка, която съчетава данни за участието, обратна връзка от менторите и наставляваните и качествени данни, както и обективни показатели за езиковото развитие, когато това е осъществимо. Целта е да се оценява дългосрочното въздействие на програмата върху използването на езика, участието в образованието и заетостта, социалните контакти и чувството за принадлежност.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

2. ОБЩОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО: МИГРАЦИЯ, ОБРАЗОВАНИЕ И ЕЗИК

2.1. Транснационални тенденции в миграцията и бежанските потоци

В осемте държави, участващи в пилотния проект, миграцията се е превърнала в трайна демографска реалност, а не във временно или изключително явление. Макар мащабът, съставът и правният статут на мигрантските общности да се различават значително, в националните контексти се открояват няколко общи тенденции.

Миграцията вече е основен фактор за нарастването и демографското разнообразие на населението. В края на 2025 г. населението на Малта достига 588 254 души, като нетната миграция е 13 906 души, а гражданите на държави извън ЕС съставляват 78,1% от нетния миграционен поток. В началото на 2026 г. в Австрия живеят 1,88 милиона чужди граждани, или 20,4% от населението, а родените в чужбина са 22,9%. Във Виена делът на гражданите, които не са австрийци, достига 36,8%. В Испания броят на родените в чужбина жители се доближава до 10 милиона, което представлява приблизително една пета от населението на страната, наброяващо близо 49,6 милиона души. В Португалия броят на чуждестранните жители нараства от 992 837 в края на 2022 г. до 1 585 854 в края на 2025 г., макар че годишният темп на нарастване се забавя от 31,4% през 2023 г. до 2,7% през 2025 г. Дори държави, традиционно характеризиращи се с емиграция или изпълняващи ролята на транзитни страни, като България и Румъния, все по-често се превръщат в дестинации за миграция. Към януари 2025 г. в България живеят приблизително 246 600 души, родени в чужбина, което представлява 3,8% от населението. Към юли 2026 г. Румъния е домакин на 219 355 граждани на държави извън ЕС, разселени от Украйна и ползващи временна закрила.

Мигрантските общности, обхванати от пилотните инициативи по модела „Езиков приятел“, се отличават със значително разнообразие. В Гърция наставляваните са от единадесет държави, предимно от Африка и Западна Азия, и говорят девет различни майчини езика, като най-разпространен е арабският. Повече от половината участници живеят в страната от по-малко от шест месеца. В Австрия наставляваните са от седем държави и представляват десет езикови общности по отношение на майчиния език. Италианската група се отличава с висок дял на участници, които живеят в страната от повече от две години (62,5%), както и с преобладаване на китайскоговорящи наставлявани (58,3%). Сред останалите

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

участници има ученици от Перу, Украйна, Египет, Пакистан и Афганистан. В Португалия наставляваните са предимно юноши от Сао Томе и Принсипи, чийто майчин език е форро. В Румъния преобладават юноши с украински език като майчин, почти всички от които живеят в страната от повече от две години. В Испания участниците са предимно от Мароко, Гамбия, Алжир и Сенегал. Сред майчините им езици са арабски, мандинка, волоф и амазигски.

Пилотните програми обхващат деца и младежи, намиращи се на различни етапи от процеса на установяване в приемащата страна и с различен правен статут. В някои държави фокусът е върху новопристигнали бежанци и търсещи убежище, които често живеят в центрове за настаняване или наскоро са ги напуснали. Най-ясен пример за това е Гърция, където програмата достига до младежи в най-ранния и уязвим етап от установяването им в страната. В други държави работата е насочена предимно към вече установили се мигрантски общности или към лица, ползващи временна закрила, както е в Португалия, Румъния и Италия. В Малта забавянията при издаването на документи и административните процедури понякога възпрепятстват записването на децата с мигрантски произход в училище или достъпа им до въвеждащия образователен център (induction hub) за продължителни периоди. В Испания значителен брой хора пребивават без уреден правен статут, макар че се очакваше обявена от правителството извънредна мярка за уреждане на статута да обхване приблизително 400 000 души в периода от април до юни 2026 г. Тези различия оказват влияние както върху потребностите на наставляваните, така и върху условията, в които се осъществяват пилотните инициативи.

Общ извод за всички държави е, че потребностите от езикова подкрепа не отпадат непременно през първите месеци или години след пристигането в приемащата страна. В Австрия дори наставлявани, които живеят в страната от продължително време, продължават да срещат затруднения при спонтанното общуване на немски език, изпитват несигурност в разговорите и имат трудности с разбирането на бърза реч и усвояването на лексика за ежедневни ситуации. В Румъния почти всички наставлявани живеят в страната от повече от две години, но продължават да се нуждаят от подкрепа за практикуване на румънски език, изграждане на социални контакти и развитие на междукултурно разбиране. В Италия също мнозинството от наставляваните пребивават в страната от повече от

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

две години. Тези констатации поставят под съмнение схващането, че потребностите от интеграционна подкрепа са ограничени до началния етап на приемане и настаняване. Те подчертават необходимостта от механизми за подкрепа в средносрочен и дългосрочен план.

Въпреки разнообразието на националните контексти, трудностите, пред които са изправени децата и младежите с мигрантски произход, се оказват забележително сходни. Езиковите бариери не се свеждат единствено до граматиката. Често обучаемите се колебаят да говорят поради ограничените възможности за неформална езикова практика, несигурността относно социалните норми и опасенията от негативна оценка. В Испания националният доклад описва „езикова тревожност“ и „езиков шок“ като състояния на силна несигурност, които могат да блокират обучаемите и да ги затворят в порочен кръг: първоначалните пропуски в езиковите умения ограничават възможностите за практика и социално участие, което от своя страна затруднява постигането на свободно и уверено владеене на езика. В Гърция се отбелязва, че стресът и преживените травми затрудняват концентрацията и увеличават риска от отпадане от програмата. В Малта като фактори, които могат да възпрепятстват ученето и да създадат у децата усещане за обърканост и безпомощност в училищната среда, са посочени нестабилността в домашната среда, стресът от преместването в друга държава, трудностите при създаването на нови приятелства и при усвояването на езика на приемащата страна. Тези сходства предоставят емпиричната основа за формулиране на общ подход в политиките. Макар мащабът и съставът на миграцията да се различават в отделните държави, основното предизвикателство остава забележително сходно: как да се подпомогнат децата и младежите с мигрантски произход да преминат от формалното познаване на езика към уверената му използване в ежедневието и пълноценното социално участие.

2.2. Общи дефицити в националните образователни системи

И в осемте държави, участващи в пилотния проект, са създадени законодателни и политически рамки, които гарантират достъпа на децата с мигрантски произход до образование и предвиждат определени форми на допълнителна езикова подкрепа. Националните доклади обаче последователно

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

откроявят разминаване между формално гарантираното право и реалното участие в образователния процес.

Съществуващите форми на езикова подкрепа обхващат само малка част от нуждаещите се от нея. В Португалия през учебната 2023/2024 г. едва 19,1% от чуждестранните ученици в основното образование, чийто майчин език не е португалски (10 638 от общо 55 827), са посещавали курсове по португалски като чужд език (Português Língua Não Materna, PLNM). В средното образование делът им е бил едва 13,8%. Отпадането от училище сред чуждестранните ученици е било три до пет пъти по-често, отколкото сред португалските ученици, като в средното образование е достигнало 29% при 8,3% за португалските ученици. Освен това над 80% от чуждестранните ученици не са се явили на националните изпити по португалски език и математика след 9. клас, което ограничава възможностите за проследяване на напредъка им. В Гърция учителите съобщават за ограничен достъп до специализирано обучение по гръцки език като втори език, недостатъчна подготовка по интеркултурна педагогика и недостиг на културни медиатори. Много училища работят при прекомерно натоварване. В България съществуващите оценки продължават да установяват дефицити по отношение на специализираната подкрепа, институционалния капацитет и последователността на националния подход към приобщаването на децата бежанци, особено след началния етап на записването им в училище. В Италия през учебната 2023/2024 г. броят на учениците без италианско гражданство достига приблизително 869 000–931 000 души, или около 11,6% от всички записани ученици. Въпреки това предоставянето на езикова подкрепа остава съсредоточено предимно в градските райони и зависи от инициативността и решенията на ръководствата на отделните училища.

Подкрепата често е съсредоточена върху началния етап на приемане и настаняване и не отговаря на потребностите в по-дългосрочен план. В няколко държави езиковата подкрепа е предназначена предимно за новопристигнали ученици и не се предоставя систематично на тези, които живеят в страната от по-дълго време, но продължават да срещат затруднения с академичния език, социалното общуване или участието в училищния живот. В Италия образователните възможности след задължителното образование, включително обучение в горната степен на средното образование (Sixth Form), професионално обучение и други незадължителни форми на образование, остават

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

извън рамката за езикова интеграция. Това създава съществен дефицит в подкрепата за младежите с мигрантски произход, които са завършили задължителното си образование или изобщо не са били включени в него. Центровете за образование на възрастни не са поели ясно определена и активна роля в езиковото обучение на мигрантите. В Испания програми за езикова интеграция съществуват в рамките на задължителното начално и средно образование, но подкрепата е ограничена до този етап. В Румъния формалното езиково обучение не обхваща всички потребности, установени в пилотната инициатива. Сред тях са необходимостта от възможности за практикуване на румънски език в спокойна среда, без излишно напрежение, за изграждане на отношения с връстници румънци и за повишаване на увереността при общуване в ежедневни ситуации.

Административните пречки и затрудненият достъп забавят или възпрепятстват участието. В Малта забавянията при издаването на документи и други административни процедури понякога оставят децата с мигрантски произход без възможност да се запишат в училище или да получат достъп до въвеждащия образователен център (induction hub) за продължителни периоди. В Гърция, въпреки законово гарантираното право на образование независимо от правния статут, на практика достъпът до образование остава неравномерен. В Испания сложните, а понякога и противоречиви политики относно разрешенията за пребиваване и работа оставят значителен брой хора без уреден правен статут, което възпрепятства пълноценното им социално и икономическо участие. Тези пречки не са свързани преди всичко с педагогическите подходи, а с административни и правни фактори, но имат пряко отражение върху езиковото обучение и интеграцията.

Недостигът на учители и ограничената подготовка по интеркултурна педагогика намаляват капацитета на формалната образователна система да отговори на езиковото и културното многообразие. В Гърция продължаващото обучение на учителите по интеркултурна педагогика остава незадължително и неравномерно достъпно. В Португалия Препоръка № 5/2026 на Националния съвет по образование (CNE) призовава обучението по португалски като чужд език (PLNM) да бъде разширено така, че да обхваща всички ученици, които се нуждаят от него, да се избягват твърди изисквания за минимален брой ученици в групите, да се

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

укрепят кадровият капацитет и подготовката на учителите, както и да се преразгледат правилата за достъп до висше образование за ученици, пристигнали в страната на по-късен етап. В Италия препоръките, формулирани в рамките на пилотната инициатива, включват засилване на първоначалното обучение на менторите и осигуряване на готови за непосредствено използване учебни материали. Тези препоръки отразяват и по-широките дефицити в капацитета на системата да подкрепя както новопристигналите ученици, така и учениците с чуждестранен произход, които живеят в страната от по-продължително време.

Неформалните форми на подкрепа запълват съществени дефицити, но зависят от проектно финансиране и са ограничени във времето. В няколко държави неправителствени организации и организации на гражданското общество осигуряват значителна част от ежедневната езикова подкрепа, която публичните институции не предоставят. В Гърция неформалната подкрепа, предоставяна от неправителствени организации и организации на гражданското общество, често с финансиране по линия на AMIF, Erasmus+ или национални програми, запълва съществени дефицити. Тези дейности обаче се осъществяват в рамките на отделни проекти, имат ограничена продължителност и рядко се интегрират във формалната образователна система. В Испания организациите на гражданското общество се намесват, за да компенсират липсата на достатъчна подкрепа в рамките на основната образователна система. Програми като Rossinyol, Entandem и Urretxindorra са пряк отговор на установените дефицити. В Португалия националната доброволческа програма Mentores para Migrantes и училищните планове за прием и адаптация, които предвиждат съученици да изпълняват ролята на неформални наставници, са признати в политическите рамки. Нито една от тези инициативи обаче не предвижда ясно определено място за структурирано и координирано езиково наставничество на юноши с мигрантски произход от страна на обучени студенти във висши училища.

Взети заедно, тези дефицити очертават **общ структурен проблем: формалните образователни системи, независимо от заложените в тях цели и добрите намерения, не са изградени така, че да осигуряват редовна неформална езикова практика**, основана на личностни взаимоотношения, и социални контакти, от които децата и младежите с мигрантски произход се нуждаят, за да

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

преминат от познаването на езика към увереното му използване в ежедневието. Именно в тази област действа моделът „Езиков приятел“.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

3. МОДЕЛЪТ „ЕЗИКОВ ПРИЯТЕЛ“ В ОТДЕЛНИТЕ ДЪРЖАВИ

3.1. Основни характеристики и общи елементи на модела

Моделът „Езиков приятел“ е приложен в осем европейски държави в рамките на един проект, финансиран от Фонда за убежище, миграция и интеграция (AMIF). Във всяка държава пилотната инициатива е координирана от различни партньорства и адаптирана към местния контекст. Въпреки тези различия всички инициативи споделят обща методологическа основа, произтичаща от разработения в рамките на проекта модел „Езиков приятел“.

Всички пилотни инициативи са замислени като допълващи форми на неформална подкрепа, а не като заместител на формалното езиково обучение или на специализираните услуги. Моделът изрично е позициониран като мост между формалното изучаване на езика и участието в ежедневното общуване. Този подход е последователно застъпен във всички национални доклади, макар че конкретната връзка между пилотните инициативи и съществуващите форми на обучение се различава в зависимост от националната образователна система и наличието на акредитирани езикови курсове.

Във всички пилотни инициативи са набирани и обучавани доброволци за ролята на ментори, предимно студенти във висши училища, като в някои случаи са привлечени и доброволци от местните общности. Набирането е организирано чрез университети, неправителствени организации, платформи за доброволчество или комбинация от тези канали. Преди да започнат менторската си дейност, доброволците преминават първоначално обучение, което обхваща модела „Езиков приятел“, междукултурната чувствителност, приобщаването, комуникацията, мерките за защита и безопасност на участниците и границите на ролята на ментора. Съдържанието и продължителността на обучението се различават между отделните държави, но основните му компоненти са общи за всички пилотни инициативи.

Всички пилотни инициативи прилагат индивидуализиран подход при съчетаването на ментори и наставлявани, основан на предварително събрана информация за езиковото равнище, владеенето на чужди езици, интересите, възможностите за участие и индивидуалните обстоятелства. В няколко държави преди съчетаването се провеждат интервюта както с менторите, така и с наставляваните. Някои пилотни инициативи поддържат и резерв от ментори, който

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

позволява повторно съчетаване на участниците, когато първоначално създадените двойки не функционират според очакванията. Във всички национални доклади се подчертава, че съчетаването не се свежда до съобразяване с наличността на участниците, а отчита и тяхната съвместимост и общите интереси.

Всички пилотни инициативи съчетават индивидуално наставничество с допълващи групови дейности. Съотношението между индивидуалния и груповия формат е различно. В Австрия например се поставя силен акцент върху работата в структурирани групи, докато в Гърция и Португалия преобладават индивидуалните онлайн срещи, допълнени от ограничен брой групови занимания. Груповите дейности изпълняват няколко функции: изграждане на екипност, намаляване на първоначалната несигурност, създаване на чувство за общност и осигуряване на допълнителни възможности за използване на езика в спокойна среда и без излишно напрежение.

Във всички пилотни инициативи се осигуряват текуща координация и супервизия от координиращ екип. Координацията обхваща съчетаването на участниците, подкрепата за менторите, мерките за защита и безопасност, мониторинга, решаването на възникнали проблеми и комуникацията с наставляваните, техните семейства и партньорските институции. В някои инициативи тя включва също организиране на групови срещи, адаптиране на процедурите за мониторинг и управление на процеса на повторно съчетаване. Националните доклади последователно определят координацията като основен структурен стълб на модела, а не просто като административна тежест.

Всички пилотни инициативи събират обратна връзка от участниците чрез оценки след отделните сесии и в края на програмата, попълвани както от менторите, така и от наставляваните. Конкретните инструменти, скалите за отговор и моментите на събиране на данните се различават. Някои инициативи адаптират процедурите си за мониторинг в хода на изпълнението, например като преминават от оценяване след всяка сесия към ежемесечно оценяване. Независимо от тези различия, систематичното събиране на обратна връзка е общ елемент за всички пилотни инициативи.

И накрая, всички пилотни инициативи поставят акцент върху взаимното учене и междукултурния обмен. Наставничеството не се разглежда като еднопосочно предаване на езикови и културни знания, а като взаимодействие

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

между равнопоставени участници с различни знания и опит. От менторите се очаква също да учат от наставляваните за техните езици, култури и преживявания. Националните доклади показват, че менторите последователно отчитат личностно и професионално развитие, особено по отношение на комуникационните умения, емпатията, търпението и междукултурната компетентност.

3.2. Национални адаптации и обобщение на данните от пилотните инициативи

Националните пилотни инициативи се различават съществено по мащаб, организация на координацията, продължителност, форми на провеждане и методи за събиране на данни, което ограничава възможностите за пряко съпоставяне. В таблицата по-долу са представени основните характеристики на прилагането на модела във всяка държава, заедно с ключовите количествени показатели, отчетени в националните доклади.

Държава	Координация	Продължителност	Начин на провеждане	Двойки	Сесии
Австрия	BildungsLAB	10 месеца (ноември 2025 – август 2026)	Комбинация от структурирани групови сесии и индивидуални сесии; предимно присъствено, на фиксирано място.	53	721
България	University of National and World Economy (UNWE) with Multi Kulti Collective	8 месеца (март – октомври 2026)	Комбинация от присъствени и онлайн занимания; по-голямата част от сесиите са присъствени.	50	127
Гърция	PDE, UoM (University of Macedonia) and Symplexis	7 месеца (декември 2025 – юни 2026)	Преобладаващо онлайн (99,49% от сесиите); 2 групови сесии на живо	50	589
Италия	COSPE NGO and University of Florence	6 месеца (февруари – юли 2026)	По една сесия седмично, съчетаваща индивидуално менторство с две структурирани групови сесии.	49	392
Малта	SOS Malta and Advenio eAcademy	10 месеца (октомври 2025 –юли Jul 2026)	Преобладаващо онлайн; присъствено и хибридно, когато е необходимо	17	202
Португалия	Casa do Professor (CDP) and Universidade Católica	4 месеца (март – юни 2026)	Преобладаващо дистанционно, допълнено от три групови сесии и информационен ден.	50	813

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

	Portuguesa (UCP, Braga)				
Румъния	Migrant Integration Center Brasov and Transilvania University of Brasov	6 месеца (януари – юни 2026)	Гъвкав формат: присъствено или онлайн; групови ателиета по рисуване и културно посещение, допълващи индивидуалното менторство.	52	397
Испания	Peñascal Koop. and EHU (University of the Basque Country)	6 месеца (ноември 2025 – април 2026)	Индивидуално менторство, подкрепено от три групови сесии	53	669

Таблицата илюстрира разнообразието от адаптации в осемте пилотни инициативи. Продължителността им варира от приблизително четири до десет месеца, като повечето се осъществяват в рамките на шест до седем месеца. Организацията на координацията обхваща различни модели: от партньорства между университети и организации на местните общности до координация от неправителствени организации с участието на училища и центрове за настаняване. Формите на провеждане варират от преобладаващо онлайн дейности до работа предимно на живо на определено място. Повечето пилотни инициативи съчетават индивидуални и групови формати и предлагат гъвкавост при избора между онлайн срещи и срещи на живо.

Важно е да се отбележи, че представените показатели не са пряко съпоставими. Броят на двойките ментори и наставлявани, проведените сесии и часовете работа варира в зависимост от условията във всяка държава, включително възможностите за участие на участниците, продължителността на програмата, ограниченията при съгласуването на графиците и съотношението между индивидуалните и груповите формати. Поради това данните следва да се разглеждат като ориентир за мащаба на изпълнение на модела във всяка национална пилотна инициатива, а не като основа за пряко сравнение между държавите.

3.3. Обобщени данни за въздействието на модела

Въпреки различията в мащаба, продължителността и методите за оценяване, националните пилотни инициативи отчитат забележително сходни резултати. Данните могат да бъдат групирани в четири категории резултати, като

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

силата на доказателствата се определя като висока, обнадеждаваща или анекдотична.

Данните за възприеманото подобрение на езиковите умения са убедителни. Във всички пилотни инициативи наставляваните и менторите отчитат видим напредък в говоренето, слушането, четенето, писането и разбирането на езика. В Гърция 82,2% от оценките на сесиите, попълнени от наставляваните, и 83% от тези на менторите показват, че поставените цели са постигнати изцяло. В Испания 69,2% от наставляваните и 53,1% от менторите съобщават за значително подобрение, като нито един участник не посочва липса на напредък. В Португалия всички наставлявани отчитат известно подобрение, като при 55,6% то е значително, а при 44,4% е умерено. В България 95,5% от менторите съобщават за умерен или значителен напредък. В Австрия 97,5% от менторите наблюдават ясно изразено или значително подобрение. В Малта всички ментори, попълнили крайната оценка, отбелязват осезаем напредък. В Италия и Румъния наставляваните съобщават за подобрения в речниковия запас, устното общуване, увереността и разбирането на учебното съдържание.

Нито една пилотна инициатива обаче не включва стандартизирани оценки на езиковото равнище преди и след участието в програмата. Следователно отчетените резултати отразяват възприятията на участниците, а не независимо измерени подобрения в езиковите умения. Данните за възприемания напредък са убедителни, но към момента липсват доказателства за обективно измерени резултати.

Данните за подобряване на увереността, самооценката и емоционалното благополучие също са убедителни. Във всички пилотни инициативи наставляваните съобщават за по-голяма увереност при говорене на езика на приемащата страна, по-малък страх от допускане на грешки, по-голяма самостоятелност и по-силно усещане, че получават подкрепа. В Гърция наставляваните отбелязват повишена увереност, по-малък страх да говорят на гръцки език и по-добро разбиране на гръцкото общество и култура. В Австрия те споделят, че са станали по-уверени, изпитват по-малко притеснение от грешки и могат по-добре да изразяват мислите си. В Испания, Португалия, Малта, България, Италия и Румъния също се отчитат сходни подобрения в увереността, комуникацията и социалните умения.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Данните за социалната интеграция са обнадеждаващи. В пилотните инициативи наставляваните съобщават за създадени нови приятелства, по-голяма откритост към другите и по-силно усещане за свързаност с общността на приемащата страна. В Австрия 73,2% от наставляваните определят връзката с ментора като много близка и положителна, а 22,0% я оценяват като удовлетворителна, без проблеми. В Гърция огромното мнозинство от наставляваните определят отношенията като много близки и положителни. В Португалия нито един наставляван не описва отношенията като слаби или проблематични. В Испания 69,4% от менторите и 78,8% от наставляваните определят взаимоотношенията като много близки и положителни. В Малта делът на менторите, които ги оценяват по този начин, е 66,7%, докато сред наставляваните той е 40%. В Италия 100% от наставляваните оценяват отношенията като много положителни или подходящи. В България 95,4% от менторите определят взаимоотношенията като много близки и положителни или добри.

Доказателствата са обнадеждаващи, но не могат да се определят като убедителни, тъй като се основават предимно на самооценки за качеството на взаимоотношенията, а пилотните инициативи не включват стандартизирани показатели за социалните контакти и чувството за принадлежност.

Данните за възможностите за образование и професионална реализация са по-скоро анекдотични. В няколко пилотни инициативи се съобщава, че наставляваните са търсили помощ за училищни дейности, съвети относно социалния си живот и насоки за възможностите за по-нататъшно обучение. Някои от тях са обсъждали с менторите ситуации, свързани с училище, професионално обучение и работа. Нито една пилотна инициатива обаче не включва систематично проследяване на резултатите в областта на образованието или заетостта. В Гърция за успех на програмата може да се съди и по това, че наставляваните търсят подкрепа за училищни дейности или професионално ориентиране. В Австрия те често обсъждат с менторите ситуации, свързани с училище, чиракуване и работа. В Португалия пилотната инициатива укрепва сътрудничеството между неправителствена организация в образователната сфера, университет и висши училища. В Испания менторите съобщават за подобряване на преподавателските си умения и за по-добро разбиране на

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

образователните предизвикателства пред учениците с мигрантски произход. В Италия наставляваните отчитат напредък в разбирането на учебното съдържание. В Румъния пилотната инициатива свързва участието на университетската общност с експертния опит в областта на интеграцията на местно равнище.

Тези сведения обаче са отделни наблюдения и не представляват систематични доказателства за постигнати резултати. В националните доклади последователно се препоръчва дългосрочно проследяване, което да позволи оценка на резултатите от интеграцията, образованието и заетостта в по-продължителен период. Такова проследяване засега липсва.

В обобщение, най-убедителни са данните за възприеманото подобрение на езиковите умения и психосоциалното благополучие. Данните за социалната интеграция са обнадеждаващи, докато тези за възможностите за образование и професионална реализация се основават предимно на отделни наблюдения. Резултатите са последователни и положителни във всички категории, но доказателствената основа би могла да бъде укрепена чрез стандартизирани оценки преди и след участието в програмата, хармонизирани показатели за всички държави и дългосрочно проследяване.

Тези ограничения сами по себе си представляват важен извод от обобщения анализ и са взети предвид при формулирането на последващите препоръки към политиките.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

4. ИЗВОДИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МОДЕЛА И ФАКТОРИ, БЛАГОПРИЯТСТВАЩИ УСПЕХА

Този раздел свързва представените доказателства с последващите препоръки. Въз основа на опита от изпълнението на пилотните инициативи в осемте държави той откроява факторите, които са допринесли за успеха им, както и обстоятелствата, затруднили тяхното реализиране.

Институционалната подкрепа осигурява стабилност и достъп до целевите групи. Най-успешните пилотни инициативи са реализирани с подкрепата или в партньорство с институции и организации, които вече имат изградени връзки с местните общности. В Австрия партньорството с неправителствена организация в сферата на професионалното образование и обучение осигурява достъп до наставлявани, подходящи помещения и постоянна локация за провеждане на дейностите. В Португалия партньорството между неправителствена организация и университет съчетава близостта до училищата с възможностите за мобилизиране на академичната общност. В Гърция партньорството между три организации обединява експертен опит в регионалното образование, умения за управление на проекти на ЕС и академична задълбоченост. В Испания партньорството между социална кооперация и университет съчетава активното взаимодействие с общността с капацитет за оценяване. В Румъния партньорството обединява експертен опит в интеграцията на мигрантите с достъп до студенти, които могат да се включат като ментори.

Във всеки от тези случаи институционалната подкрепа осигурява приемственост, доверие и необходимата инфраструктура, които биха били значително по-трудни за изграждане от нулата.

Обучението на доброволците е ключов фактор за увереността на менторите и качеството на програмата. Първоначалното обучение на менторите последователно е определяно като един от факторите за успех. Опитът в България показва, че обучението по междукултурна чувствителност, приобщаване, комуникация и граници на ролята подготвя менторите ефективно за тяхната дейност. В Португалия е установено, че първоначалното обучение оказва съществено влияние върху увереността на менторите и способността им да се справят с трудностите в началните сесии. В Гърция и Испания също първоначалното обучение е определено като ключов фактор за успеха.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Общите елементи на успешната подготовка включват подготовка за междукултурно общуване, ясно определяне на ролята на ментора и практически подходи за изграждане на доверие.

Индивидуализираното съчетаване на участниците създава предпоставки за изграждане на устойчиви взаимоотношения. Пилотните инициативи, в които са вложени усилия в структуриран процес на съчетаване, включващ интервюта, профилиране и оценка на интересите и възможностите за участие, последователно отчитат по-качествени взаимоотношения. В Гърция е установено, че съчетаването се основава на реален стремеж всеки участник да бъде опознат като личност. В Румъния е установено, че съвместимостта зависи от личностните особености, общите интереси, възрастта, възможностите за участие и мотивацията. В Малта се подчертава необходимостта преди началото на менторските взаимоотношения да бъдат оценени личностните особености, стилът на общуване, очакванията, езиковите потребности и реалистичните възможности за участие. Времето, вложено в този процес, намалява риска от отпадане и допринася за по-добро качество на взаимоотношенията.

Стимулите и официалното признаване подпомагат набирането и задържането на менторите. Няколко пилотни инициативи предвиждат или препоръчват официално признаване на участието на менторите. В България се препоръчва наставничеството да бъде интегрирано в стажове, практически обучения, доброволчески дейности и университетски курсове, като участието се признава чрез сертификати, кредити по Европейската система за трансфер и натрупване на кредити (ECTS) или микроквалификации. В Гърция се препоръчва обучението на менторите да бъде акредитирано чрез микроквалификации или кредити по ECTS. В Португалия се предлага признаване чрез академични кредити или еквивалентни форми на признаване на доброволческия труд. В Румъния се препоръчва университетското наставничество да бъде институционализирано като форма на гражданска ангажираност или обучение чрез обществено полезна дейност. В Малта се препоръчва обучението на менторите да бъде признавано чрез механизмите на висшето образование, когато приложимите правила позволяват това.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Тези стимули подпомагат привличането на ментори, поддържането на мотивацията им и утвърждаването на значението на неформалната езикова подкрепа.

Стабилното финансиране създава условия за координация, обучение и оценяване. Пилотните инициативи с достатъчно средства за координация и обучение са в по-добра позиция да поддържат качеството на дейностите и да реагират на възникващите предизвикателства. Координиращият екип в Австрия е оценен като отличен от 97,6% от менторите, а в Гърция този показател достига 100% по един от използваните критерии. В Испания положителната оценка е дадена от 81,6% от менторите и 88,5% от наставляваните. Ежедневната координация в Португалия предотвратява отпадането на участници и активизира отново двойки, при които работата е била преустановена. В Румъния активната координация е определена като характерна особеност на модела.

Стабилното финансиране, което покрива не само провеждането на менторските сесии, но и координацията, обучението, мерките за защита и безопасност на участниците и оценяването, е необходимо условие за поддържане на качеството.

Груповите дейности укрепват чувството за принадлежност и взаимодействието между връстници. Пилотните инициативи, които съчетават индивидуално наставничество с групови дейности, показват, че груповите срещи помагат за преодоляване на първоначалната скованост, създават чувство за общност и осигуряват допълнителни възможности за използване на езика в спокойна среда и без излишно напрежение. В Австрия групите създават условия за общуване и взаимодействие между връстници. В Румъния семинарите и културното посещение укрепват чувството за принадлежност. В Португалия информационният ден (Infoday) допринася за преодоляване на проблема с отпадането на няколко ментори. В Испания трите групови срещи са посветени на изграждането на екипност, културни дейности и съвместно оценяване. В Гърция са проведени две групови срещи с цел изграждане на екипност. Груповите дейности не са просто допълнение към програмата, а основен компонент на модела.

Въпреки тези благоприятстващи фактори пилотните инициативи се сблъскват и със съществени пречки.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Проблемите с правния статут затрудняват достъпа и създават несигурност. В Малта се съобщава, че забавянията при издаването на документи понякога възпрепятстват записването на децата с мигрантски произход в училище или достъпа им до въвеждащия образователен център (induction hub) за продължителни периоди. В Испания сложните и противоречиви политики относно разрешенията за пребиваване и работа оставят много хора без уреден правен статут и възпрепятстват пълноценното им социално и икономическо участие. В Гърция се отбелязва, че въпреки законово гарантираното право на образование достъпът до него на практика остава неравномерен. Макар тези пречки да произтичат от административни и правни фактори, те имат пряко отражение върху езиковото обучение и интеграцията.

Транспортът и географските разстояния ограничават участието. В Малта е установено, че провеждането на дейностите онлайн намалява затрудненията, свързани с пътуването, особено за семействата, при които пътуването в едната посока отнема повече от час и половина. В Гърция 99,49% от сесиите са проведени онлайн, тъй като менторите и наставляваните живеят в различни части на страната. В Португалия основните затруднения са свързани с несъвместимостта на графиците и умората в края на деня. Установено е също, че провеждането на сесиите в свободното време на наставляваните се възприема като несправедливо спрямо тях.

За преодоляване на географските и транспортните ограничения е необходим гъвкав подход, който съчетава онлайн срещи и срещи на живо. Въпреки това личният контакт остава важен за изграждането на доверие и добри взаимоотношения между менторите и наставляваните.

Дигиталното разделение се отразява върху достъпа и качеството на дейностите. Някои наставлявани нямат надежден достъп до интернет или подходящи устройства. Част от менторите смятат, че структурираните онлайн материали са твърде сложни или отнемат прекалено много време при провеждането на сесиите. В Гърция е установено, че дейностите често са твърде елементарни или са разработени за работа в класна стая, а не за индивидуално онлайн наставничество. В Португалия 40% от наставляваните определят предоставените ресурси като „не особено полезни“. В Испания и Гърция по 44,9% от менторите също оценяват учебните ресурси като „не особено полезни“.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Дигиталните инструменти трябва да бъдат лесни за използване, практически ориентирани и разработени специално за онлайн наставничество, като се предвиждат и алтернативи при ограничена интернет свързаност.

Времето на служителите и капацитетът за координация често не достигат. В Португалия координацията е описана като непрекъснат процес. В Малта обучението са завършили едва шестнадесет ментори, а тринадесет са участвали в програмата. Това не позволява да се създаде резерв от ментори и ограничава възможностите за съчетаване на участниците според тяхната съвместимост. В Гърция отменените в последния момент срещи и неявяването на участници са определени като основен източник на неудовлетвореност. В Румъния конфликтите в графиците, притеснителността на участниците, ограничената им отзивчивост и езиковите бариери налагат намесата на координаторите. Капацитетът за координация трябва да бъде адекватно финансиран и обезпечен с персонал, съобразно реалните потребности на програмата.

Устойчивостта след приключване на пилотното финансиране остава несигурна. В Австрия е предвидено девет двойки ментори и наставлявани да продължат участието си през есента на 2026 г. в партньорство с Украинското училище във Виена. Това показва, че дейностите могат да продължат и след официалния край на проекта, когато се поддържат устойчиви партньорства на местно равнище. В Португалия се препоръчва наставничеството да бъде включено в постоянните структури на университетите, училищата и местните партньорства. В България се предлага институционалното му утвърждаване чрез университетски стажове, доброволчески дейности и учебни курсове. В Румъния се препоръчва участието да продължи чрез дейности с бивши участници и последващи цикли на наставничество. Устойчивостта зависи от трайното институционално включване на модела, а не само от проектното финансиране.

Изискванията за мониторинг и оценяване понякога създават прекомерно натоварване. В Австрия събирането на обратна връзка след всяка сесия се оказва трудно приложимо и е заменено с ежемесечно събиране на данни. В Португалия забавянията при съчетаването на участниците и съкратените срокове за изпълнение засягат повече от половината двойки. Събирането на данни трябва да бъде съобразено с реалните възможности на участниците и да се прилага гъвкаво, така че да не се превръща в допълнителна тежест.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Взети заедно, тези изводи очертават условията, които политиците и разработчиците на програми следва да отчитат.

- Институционалната подкрепа е от съществено значение, тъй като програмите, интегрирани в съществуващи организации и структури, се ползват със стабилност, достъп до целевите групи и доверие.
- Координацията трябва да се финансира като основен разход, защото именно тя осигурява съчетаването на участниците, обучението, супервизията, мерките за защита и безопасност и повторното съчетаване при необходимост.
- Съчетаването на участниците изисква време и структуриран подход, тъй като индивидуализираният подбор подобрява качеството на взаимоотношенията и намалява риска от отпадане. Наличието на резерв от ментори улеснява повторното съчетаване.
- Стимулите и официалното признаване подпомагат набирането и задържането на менторите, защото показват обществената и институционалната значимост на наставничеството и насърчават доброволците да продължат участието си.
- Гъвкавите формати на работа са необходими, но срещите на живо остават незаменими. Онлайн дейностите преодоляват географските ограничения, докато личното общуване подпомага изграждането на доверие.
- Груповите дейности укрепват чувството за принадлежност, като предоставят допълнителни възможности за използване на езика и взаимодействие между връстници.
- Устойчивостта изисква трайно институционално включване на модела, така че основните дейности да продължат и след приключването на отделните проектни цикли.
- Мониторингът трябва да бъде съобразен с възможностите на участниците, така че събирането на данни да подпомага ученето и усъвършенстването на програмата, без да създава излишна тежест. Ежемесечните проверки, оценяването на ключови етапи и крайните въпросници се оказват по-устойчив подход от отчитането след всяка отделна сесия.

Тези изводи са доразвити в следващия раздел с препоръки към политиките.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

5. ОБЩИ ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ

5.1. Целеви групи заинтересовани страни

Препоръките обхващат широк кръг от заинтересовани страни.

На равнище ЕС това са генералните дирекции на Европейската комисия по въпросите на миграцията и вътрешните работи (DG HOME), образованието, младежта, спорта и културата (DG EAC) и заетостта, социалните въпроси и приобщаването (DG EMPL), Европейският парламент и управляващите органи на Фонда за убежище, миграция и интеграция (AMIF), Европейския социален фонд плюс (ESF+) и програмата „Еразъм+“.

На национално равнище това са министерствата, отговарящи за образованието, миграцията, интеграцията, младежта, заетостта и социалното приобщаване, както и националните агенции за интеграция и убежище.

На регионално и местно равнище целевите заинтересовани страни включват регионалните управления на образованието, общините, местните съвети, както и социалните служби и службите за закрила на детето на областно равнище.

Образователните институции включват университети и други висши училища, училища, центрове за професионално образование и обучение (VET), както и структури и услуги за учене през целия живот.

Сред организациите на гражданското общество и изпълнителите на програмите са неправителствени организации, организации, ръководени от мигранти, центрове за настаняване, младежки служби и общностни сдружения.

Финансиращите организации и институции включват програми на ЕС, национални и регионални финансиращи органи, общини и частни фондации.

Работодателите и работодателските организации също имат значение, когато наставничеството е свързано с чиракуване, професионално обучение и възможности за включване в заетостта.

Организациите, представляващи общностите на хората с чуждестранен произход и гражданите на ЕС, имат роля за достигането до целевите групи, изграждането на доверие и осигуряването на културно посредничество.

Доброволците, включително студентите във висши училища и членовете на местните общности, са както участници в модела, така и негови посланици.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

5.2. Препоръки към националните правителства

Националните правителства следва да включат структурираното езиково наставничество между връстници в националните стратегии за интеграция и образование като допълваща мярка към формалното езиково обучение.

Необходимо е да предвидят целево финансиране за координацията, обучението, мерките за защита и безопасност на участниците и оценяването, като тези дейности се признаят за основни разходи на програмата, а не се финансира единствено прякото провеждане на менторските сесии.

Правителствата следва да осигурят официално признаване на обучението и участието на менторите чрез кредити по Европейската система за трансфер и натрупване на кредити (ECTS), микроквалификации, признаване на обучението чрез обществено-полезна дейност или сертификати за доброволчество.

Следва да се предприемат мерки за преодоляване на пречките, свързани с правния статут на участниците, така че той да не възпрепятства достъпа на децата и младежите до образование, езикова подкрепа и програми за наставничество.

Необходимо е също да се подкрепят програми с достатъчна продължителност, по възможност от 9 до 12 месеца, и да се съгласуват циклите на наставничество с училищния календар, така че съчетаването на менторите и наставляваните да се извършва още през първия учебен срок.

5.3. Препоръки за регионалните и местните власти

Регионалните и местните власти следва да изградят механизми за съчетаване на ментори и наставлявани, които да свързват училища, университети и организации на местните общности, с ясно определени процедури за насочване към други услуги и специалисти и споделена отговорност за подкрепата на участниците.

Те следва да координират действията си с училищата и общините, за да интегрират наставничеството в съществуващите образователни структури и механизми за интеграция. Това включва официално определяне на ролята на учителя като посредник и установяване на структурирани механизми за сътрудничество.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

Необходимо е да осигуряват или да улесняват достъпа до подходящи помещения за индивидуални менторски срещи на живо и групови дейности, като предоставят възможност за използване на обществени, културни, спортни и образователни пространства.

Регионалните и местните власти следва да насърчават приобщаващото набиране на участници, така че групите от ментори и наставлявани да отразяват разнообразието на местното население, включително чрез целенасочени действия за преодоляване на дисбаланса между половете.

5.4. Препоръки към образователните институции

Образователните институции следва да бъдат домакини на програми за наставничество и да ги интегрират в съществуващи структури, като стажове, практически обучения, доброволчески програми и подходящи университетски курсове. Когато е приложимо, участието следва да получава официално академично признание или да бъде признавано като форма на гражданска ангажираност.

Те следва да осигуряват първоначално и текущо обучение на менторите, което обхваща междукултурната компетентност, адаптивните подходи в общуването, мерките за защита и безопасност на участниците, работата с отчитане на преживени травматични събития, личните и професионалните граници и процедурите за насочване към специализирана помощ. Необходимо е ясно да се подчертава, че менторите не заместват учителите или специалистите.

Образователните институции следва съвместно с менторите и наставляваните да разработват практически материали за наставничество, с отделни насоки според езика, езиковото равнище и формата на провеждане на дейностите. Електронните учебни ресурси следва да бъдат опростени и представени под формата на кратки, практически ориентирани дейности, готови за непосредствено използване.

Училищата следва да признават и подкрепят ролята на учителя като посредник, а образователните институции като цяло да насърчават взаимното учене и да представят интеграцията като двупосочен процес, а не като едностранно приспособяване към културата на приемащата страна.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

5.5. Препоръки към организациите на гражданското общество и изпълнителите на програмите

Организациите на гражданското общество и изпълнителите на програмите следва да поддържат достатъчен капацитет за координация, включително чрез осигуряване на специално определен персонал за съчетаване на участниците, супервизия, мерки за защита и безопасност, повторно съчетаване и комуникация със семействата. Моделът на споделена координация между неправителствена организация и университет следва да се запази като структурен елемент на програмата.

Необходимо е да се прилагат процедури за осигуряване на качеството и защита на участниците като задължителни елементи на модела. Те трябва да включват ясни правила за получаване на съгласие, закрила на децата и комуникация с участниците под 18-годишна възраст, както и включване на родителите или лицата, полагащи грижи за тях, когато това е необходимо.

Повторното съчетаване на ментори и наставлявани следва да се разглежда като стандартен механизъм за задържане на участниците, а не като неуспех на програмата. Необходимо е да има ясни процедури за това, както и проактивен контакт с наставляваните, при които се наблюдава намаляване на ангажираността.

Организациите следва да привличат по подходящ начин родителите и училищата, когато участниците са непълнолетни, и да изграждат механизми за насочване и партньорства с училища, висши училища, структури за учене през целия живот, местни съвети и съответните неправителствени организации.

Индивидуалното наставничество следва да се съчетава с редовни групови дейности и инициативи в местната общност. Те могат да включват начален информационен ден (*Infoday*), присъствено събитие в средата на програмата и специална среща за възстановяване на ангажираността на участниците.

5.6. Препоръки към финансиращите организации

Финансиращите организации следва да осигуряват многогодишно или достатъчно продължително финансиране, което покрива координацията, обучението на менторите, неформалните дейности, мерките за защита и

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

безопасност на участниците, достъпността и оценяването, а не само прякото провеждане на менторските сесии.

При финансирането на програми за наставничество следва да се изисква спазването на минимални стандарти за защита и безопасност на участниците, защита на личните данни, съчетаване на участниците, обучение, супервизия, разглеждане на жалби, насочване към други услуги и специалисти и оценяване.

Необходимо е да се подкрепят разработването, тестването и свободното споделяне на ресурси за наставничество, съобразени с националния контекст, включително материали за различни езици и практически насоки за ежедневието. Тези ресурси следва да бъдат достъпни при условия на отворено лицензиране и чрез централизирано хранилище.

Финансиращите организации следва да осигуряват средства за дългосрочно оценяване, по възможност с последващо проследяване 6 до 12 месеца след участието в програмата. Това ще позволи да се оцени устойчивостта на резултатите по отношение на използването на езика, участието в образованието и заетостта, социалните контакти и чувството за принадлежност.

Необходимо е да се подкрепя разширяването на програмите в районите с най-голяма концентрация на ученици с мигрантски произход, както и адаптирането им към нови езикови профили.

Езиковото наставничество между връстници следва да бъде признато като допустима и основана на доказателства мярка в рамките на европейското финансиране за интеграция, включително по линия на AMIF, ESF+ и „Еразъм+“. Следва също да се насърчава обменът на национални модели и опит между държавите.

5.7. Общи препоръки в хоризонтален план (междусекторни препоръки)

- **Дигитални инструменти и ресурси.** Дигиталните инструменти трябва да бъдат лесни за използване, практически ориентирани и съобразени с реалните условия на наставничеството. Те следва да включват кратки карти с дейности, възможност за търсене по теми от ежедневието, готови въпроси и насоки за разговор, дейности за различни езикови равнища и материали във формат, подходящ за печат или използване на мобилни устройства. Материалите за наставляваните трябва да бъдат по-опростени и съобразени с интересите и

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

потребностите на младите хора. Провеждането на сесиите не бива да зависи от използването на конкретна платформа.

- **Обща рамка за мониторинг и оценяване.** Следва да се въведе обща рамка, която съчетава данни за участието, обратна връзка от менторите и наставляваните и качествени данни, както и обективни показатели за езиковото развитие, когато това е осъществимо. Необходимо е да се използват хармонизирани показатели, позволяващи съпоставяне между държавите, и да се осигури начално измерване, което да служи като основа за дългосрочно проследяване.
- **Отчитане на пола и уязвимостта.** Във всички етапи на програмата, включително набирането на участници, съчетаването им и разработването на дейностите, следва да се отчитат чувствителността към различията между половете и специфичните уязвимости. Това включва целенасочено набиране за преодоляване на дисбаланса между половете, както и съобразяване с личностните особености, общите интереси, възрастта, възможностите за участие, мотивацията и изразените предпочитания по отношение на пола на ментора или наставлявания. Необходимо е също по-добре да се оценяват психологическото състояние и действителната мотивация на наставляваните.
- **Доброволно участие и информирано съгласие.** Участието трябва да бъде доброволно и основано на информирано съгласие. Още в началото следва да се проведе структурирана въвеждаща среща, или „Сесия 0“, на която да се изяснят целите, ролите, очакванията, използваните инструменти, честотата на срещите, правилата за комуникация, мерките за защита и безопасност, ролята на родителите или лицата, полагащи грижи за участниците, и действията при затруднения във взаимоотношенията между ментора и наставлявания.
- **Съчетаване на последователното прилагане на модела с адаптирането му към местния контекст.** Разработчиците и координаторите на програмите следва да съчетават придържането към основните принципи на модела с адаптирането му към националните и местните условия. Моделът на споделена координация между неправителствена организация и университет следва да се запази като структурен елемент, а механизмите за сътрудничество между координаторите на наставничеството и училищата да бъдат официално установени.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

- **Участие на участниците в развитието на модела.** Менторите и наставляваните следва да бъдат разглеждани като създатели и посланици на модела, а не само като негови преки участници. Менторите трябва да бъдат включвани в преразглеждането и усъвършенстването на ресурсите, практическият им опит да служи като основа за разработването на нови материали, а на участниците да се предоставят възможности за продължаване на ангажираността им и след края на програмата.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Моделът „Езиков приятел“ е приложен пилотно в осем европейски държави: Малта, Австрия, България, Гърция, Италия, Португалия, Испания и Румъния, в рамките на един проект, финансиран от Фонда за убежище, миграция и интеграция (AMIF). Въпреки съществените различия в миграционните контексти, образователните системи и институционалните условия, пилотните инициативи очертават забележително сходна картина: структурираното езиково наставничество, основано на личностни взаимоотношения, може ефективно да допълва формалното езиково обучение, като достига до децата и младежите с мигрантски произход именно в пространството между обучението в класната стая и участието в ежедневното общуване.

Натрупаната доказателствена база е значителна. В осемте пилотни инициативи са участвали стотици ментори и наставлявани, проведени са хиляди менторски сесии и са осигурени хиляди часове непосредствена менторска подкрепа. Събрани са и значителен обем количествени и качествени данни за обратната връзка от участниците. Удовлетвореността е последователно висока, взаимоотношенията между менторите и наставляваните са оценени като положителни в преобладаващата част от случаите, а почти всички участници заявяват, че биха препоръчали програмата. Наставляваните отчитат повишена увереност при използването на езика, подобрение в уменията за говорене и слушане, разширяване на социалните контакти и по-голяма самостоятелност. Менторите съобщават за значително личностно и професионално развитие, особено по отношение на комуникацията, емпатията, търпението и междукултурната компетентност. По този начин моделът се утвърждава като форма на взаимно учене, а не като еднопосочно предаване на знания.

Същевременно при оценката на резултатите трябва да се отчитат ограниченията на пилотните инициативи. Нито една от тях не включва стандартизирани оценки на езиковото равнище преди и след участието в програмата. Поради това отчетените резултати по отношение на езиковото развитие отразяват възприятията на участниците, а не независимо измерени постижения в обучението. Процентът на отговорилите се различава между отделните инициативи, инструментите за оценяване не са напълно хармонизирани, а мащабът, продължителността и профилът на участниците

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

варират съществено. Тези ограничения не намаляват значението на установените резултати, но налагат те да се разглеждат като убедителни индикации за възприеманите ползи и приемливостта на модела, а не като окончателно доказателство за неговото въздействие. И това е важен извод сам по себе си: бъдещите програми следва да включват хармонизирани показатели, измерители на езиковото развитие, съобразени с Общата европейска референтна рамка за езиците (CEFR), когато това е осъществимо, и дългосрочно проследяване, което да позволи по-прецизна оценка на приноса на модела.

Опитът от прилагането на модела също очертава последователни тенденции. Във всички пилотни инициативи координацията се утвърждава като основен структурен стълб на успеха и получава високи оценки както от менторите, така и от наставляваните. Съчетаването на участниците трябва да надхвърля съобразяването с тяхната наличност и езиково равнище, като отчита личностните особености, интересите, очакванията и индивидуалните обстоятелства. Задържането на участниците и осигуряването на приемственост се открояват като основни практически предизвикателства. Отпадането е свързано с ангажименти по работа или обучение, неподходящо съчетаване на участниците, невъзможност на менторите да продължат участието си и лични обстоятелства. Повторното съчетаване следва да се разглежда като обичаен механизъм за задържане на участниците, а не като неуспех на програмата. Гъвкавите формати на работа са необходими за преодоляване на географските и транспортните ограничения, но срещите на живо остават незаменими за изграждането на доверие и добри взаимоотношения. Груповите дейности укрепват чувството за принадлежност и взаимодействието между връстници. Учебните ресурси трябва да бъдат практически ориентирани, адаптивни и разработвани съвместно с менторите. Мерките за защита и безопасност на участниците трябва да бъдат структурно изискване, а не просто административно допълнение. За устойчивостта на модела след приключване на проектното финансиране е от съществено значение той да бъде трайно интегриран в дейността на университети, неправителствени организации, училища и местни партньорства.

Тези констатации водят до ясен извод за политиките: езиковата интеграция не може да бъде постигната единствено чрез формално обучение. Децата и младежите с мигрантски произход се нуждаят и от безопасни възможности да

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

практикуват езика многократно, да общуват, да изграждат взаимоотношения и да се ориентират в ежедневието заедно с представители на общността на приемащата страна. Моделът „Езиков приятел“ осигурява именно тази връзка, основана на личностни взаимоотношения. Приносът му не е в заместването на формалното образование, професионалното езиково обучение или специализираните услуги, а в допълването им чрез устойчиви менторски взаимоотношения, в рамките на които езиковата практика е част от реални социални ситуации.

За да може моделът да бъде разширен и да се прилага устойчиво, е необходимо да бъдат изпълнени няколко условия. Структурираното езиково наставничество между връстници следва да бъде признато в националните рамки за интеграция и образование като допълваща мярка, с ясно определени механизми за насочване към други услуги и специалисти и връзки със съществуващите политики за езикова подкрепа. Финансирането трябва да бъде многогодишно и да покрива координацията, обучението, мерките за защита и безопасност на участниците и оценяването като основни разходи, а не само прякото провеждане на менторските сесии. Обучението и участието на менторите следва да получават официално признание чрез механизми като кредити по Европейската система за трансфер и натрупване на кредити (ECTS), микроквалификации, признаване на обучението чрез обществено полезна дейност или сертификати за доброволчество. Програмите трябва да бъдат с достатъчна продължителност, по възможност от 9 до 12 месеца, за да се даде време за изграждане на доверие и постигане на осезаем напредък. Формите на работа следва да бъдат гъвкави и да съчетават онлайн срещи и срещи на живо, индивидуално наставничество и групови дейности, както и персонализирана подкрепа и междукултурни събития в местната общност. Необходимо е да се въведе обща рамка за мониторинг и оценяване, която обединява данни за участието, обратна връзка от участниците и качествени данни, както и обективни показатели за езиковото развитие, когато това е осъществимо. Следва да се предвиди и последващо проследяване 6 до 12 месеца след приключване на участието в програмата.

Устойчивостта на модела зависи не само от продължаването на проектното финансиране, но и от трайното му институционално включване. Университетите

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

могат да интегрират наставничеството в стажове, практически обучения, доброволчески дейности и подходящи учебни курсове. Училищата могат да осигурят връзка с образователната среда и да определят учители, които да изпълняват ролята на основни контактни лица. Общините и организациите на гражданското общество могат да подпомагат достигането до целевите групи, местната координация и достъпа до семействата и общностите. Регионалните и местните власти могат да изграждат механизми за съчетаване на ментори и наставлявани, да координират сътрудничеството с училищата и да осигуряват подходящи помещения за срещи. Националните правителства могат да включат наставничеството в стратегиите за интеграция, да предвидят целево финансиране и да преодоляват пречките, свързани с правния статут на участниците. Институциите на ЕС могат да признаят езиковото наставничество между връстници като допустима и основана на доказателства мярка в рамките на AMIF, ESF+ и „Еразъм+“, както и да подкрепят обмена на национални модели и разработването на ресурси с отворен лиценз.

Основното послание на настоящия обобщен доклад е, че моделът „Езиков приятел“ постига най-добри резултати, когато езикът се разглежда не само като нещо, което трябва да бъде научено, но и като средство за общуване в значими човешки взаимоотношения. В осемте държави пилотните инициативи показват, че редовният контакт, доверието, гъвкавостта и връзката с реалното ежедневие могат да помогнат на младите хора с мигрантски произход да преминат от теоретичното познаване на езика към увереното му използване на практика. Доказателствата са убедителни, потребността от подобна подкрепа е ясно изразена, а препоръките могат да бъдат приложени на практика. Остава политическата воля за действие: да се преодолее зависимостта от краткосрочни проектни решения и да се изгради необходимата структурна подкрепа, която да превърне езиковото наставничество, основано на личностни взаимоотношения, в устойчив елемент от европейските системи за интеграция и образование.

Следващата стъпка не е просто пилотната инициатива да бъде повторена, а натрупаният опит да се използва за създаване на по-достъпни, практически ориентирани и устойчиви програми за езиково наставничество. Така повече деца и младежи с мигрантски произход ще могат да открият в едно доверително

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union

взаимоотношение увереността, необходима им, за да общуват, да участват пълноценно в обществения живот и да изградят чувство за принадлежност.

Funded by the European Union. However, the views and opinions expressed are solely those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the European Union or those of the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them. Grant Agreement No: 101141117

Co-funded by the European Union